

Қазақстан экономикасындағы қаржы-кәсіпкерлік топтарының дамуы

Е.О.Сейдіғазым¹, У.Н.Шакмурат², Қ.А. Сеитова³

¹Қаржы кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3}«Қаржы» мамандығы бойынша 4 курс студенттері

esbol_94.09.26@mail.ru; ushakmurat@mail.ru; gundyzai.sk@mail.ru

^{1,2,3}академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: қазіргі уақытта дамыған нарықтық елдерде қаржылық капиталдың өнеркәсіптік капиталмен бірігуі белсенді жүріп жатыр. Осы негізде қаржы-кәсіпкерлік топтар (ҚКТ) пайда болады. Бұл процесс заманауи дамыған экономиканың объективті тұрақты үрдістерін көрсетеді. Капиталдардың негізгі түрлерінің өзара байланысы олардың жеке болуы мүмкін емес дәрежеге жетті.

Кілт сөздер: қаржы-кәсіпкерлік топтар, банктер, қаржы, өнеркәсіп, қаржыландыру, активтер және т.с.с.

Қаржы-өнеркәсіп тобы (ҚКТ) - бәсекеге қабілеттілікті арттыруға және тауарлар мен қызметтерді өткізу нарықтарын кеңейтуге, өндірістің тиімділігін арттыруға, жаңа жұмыс орындарын құруға бағытталған инвестициялық және өзге де жобалар мен бағдарламаларды іске асыру үшін технологиялық немесе экономикалық интеграция мақсатында қаржы-өнеркәсіп тобын құру туралы шарт негізінде негізгі және еншілес қоғамдар ретінде жұмыс істейтін не өзінің материалдық және материалдық емес активтерін (қатысу жүйесі) толық немесе ішінара [1, с.33].

Мұндай ұғымға сүйене отырып, қатысушылар құрамын және ҚКТ ұйымының нысанын анықтауға болады. Оған міндетті түрде несие ұйымдары, мысалы банктер (қаржы институты), сондай-ақ өнім (тауарлар, жұмыстар, қызметтер) өндіретін өндірістік ұйымдар кіруі тиіс.

Бүгінгі күні әлемде қаржы-өнеркәсіптік топтарды дамытудың үлкен тәжірибесі жинақталған, өнеркәсіптік және қаржы капиталдарын біріктіруден қосымша бәсекелестік артықшылықтар алуға мүмкіндік беретін әртүрлі ұйымдық нысандар түрінде оларды қалыптастыруға көптеген тәсілдер пысықталды. Олардың шеңберінде өнеркәсіптік кәсіпорындарды олардың 327 арасында экономикалық және қаржылық өзара тәуелділік қатынастарын белгілеу, бірлескен шаруашылық қызметті жүзеге асыру мақсатында еңбекті бөлу және оны үйлестіру негізінде қаржы мекемелерімен біріктіру жүргізіледі

ҚКТ-ға түрлі ұйымдық-құқықтық нысандағы және меншік нысанындағы заңды тұлғалар біріктіріледі. Қатысушылардың басым көпшілігі салалық және өңірлік тиістілігі бойынша әртүрлі тік немесе көлденең интеграцияның типі бойынша біріктірілген жекешелендірілген және жеке кәсіпорындар болып табылады. Негізінен, тіркелген топтар қызметінің бағыттары басымдықтарға сәйкес келеді.

Тұтастай алғанда, ҚКТ жиынтығы жеткілікті кең әртараптандырумен ерекшеленеді және әртүрлі салалардағы 100-ден астам қызмет бағыттарын қамтиды.

Ұлттық, трансұлттық және халықаралық (мемлекетаралық) ҚКТ ажыратады. Ұлттық ФЖТ бір мемлекеттің аумағында құрылған ұйымдар - оның қатысушыларын біріктіреді. Трансұлттық ФЖТ құрамына қатысушылар - бірнеше мемлекеттің юрисдикциясындағы ұйымдар, мысалы, көрсетілген мемлекеттердің аумағында оқшауланған бөлімшелері бар немесе олардың аумағында күрделі салымдарды жүзеге асыратын Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушылар кіреді. Трансұлттық ҚКТ тиісті үкіметаралық келісімдер негізінде жиі құрылады.

Мемлекетаралық ҚКТ белгілі ұйымдардың қаржылық және өндірістік күш-жігерін біріктіру және үйлестіру мақсатында үкіметаралық келісім негізінде құрылған трансұлттық ҚКТ деп танылады [1, б. 34].

ҚКТ құру және жұмыс істеуі кредиттер алу, Бағалы қағаздар шығаруды орналастыру, бәсекеге қабілетті өнім өндіру мақсатында топ қатысушыларының қаражатын шоғырландыру жолымен ішкі және сыртқы инвестицияларды тарту есебінен кәсіпорындарды неғұрлым тиімді инвестициялау мәселелерін шешуге мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы қаржыөнеркәсіп тобына бас компания мен филиалдар арасындағы, сондай-ақ филиалдар (бөлімшелер) арасындағы қаржы ресурстарының ағындарын басқарудағы жеделдік пен маневр жасау тән. Қандай да бір операцияны қаржыландыру нұсқасын таңдау-орталықтан (Бас компаниядан) немесе Филиалдар деңгейінде-фирманың жалпы стратегиясымен, сондай-ақ ішкі қаржы ағындарын ұйымдастыру саласындағы тактикалық артықшылықтармен алдын ала анықталады. Шетелдік бөлімшелер санының өсуі есебінен қаржыөнеркәсіп топтарының ауқымын кеңейту тікелей шетелдік инвестицияларды ұлғайту арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл шетелде жаңа өндірістік қуаттардың құрылысын қаржыландыру немесе жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар акцияларының бақылау пакетін сатып алу болуы мүмкін.

Қаржы-кәсіпкерлік топтарының экономикалық және қаржылық қатынастағы нарықтың басқа субъектілерінің алдында бірқатар артықшылықтары бар:

- шикізат өндіруден бастап соңғы өнім шығаруға дейінгі 328 технологиялық тізбек нығаяды, өндірістің интеграциясы күшейтіледі;
- қызметті әртараптандыру топ кәсіпорындарына үлкен тұрақтылық береді және олардың өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттырады;
- өндірісті құрылымдық қайта құру үшін нақты алғышарттар мен мүмкіндіктер жасалады;
- қойылған өндірістік және қаржылық мақсаттарға қол жеткізу үшін елеулі капиталды шоғырландыру перспективалары пайда болады;
- ҚКТ-ның өзі шеңберінде да, одан тыс да қаржы ресурстарын маневр жасаудың, қызмет ауқымын және ықпал ету салаларын кеңейтудің нақты мүмкіндіктері туындайды;
- топтың стратегиялық таңдауына сәйкес ҚКТ түрлі бөлімшелері арасында капиталды қайта бөлу жүргізіледі;
- топтың қаржылық қуаты, оның қаржылық тұрақтылығы және аванстық капиталды барынша тиімді пайдалану қабілеті артады [2, с. 164].

Қаржы-кәсіпкерлік тобын құру туралы шартқа қол қойған заңды тұлғалар және олар құрған қаржы-өнеркәсіп тобының орталық компаниясы не қаржыөнеркәсіп тобын құрайтын негізгі және еншілес қоғамдар қаржы-өнеркәсіп тобының қатысушылары болып танылады. Қаржы-өнеркәсіп тобының құрамына қоғамдық және діни ұйымдарды (бірлестіктерді) қоспағанда, коммерциялық және коммерциялық емес, оның ішінде шетелдік ұйымдар да кіруі мүмкін. Бір қаржы-өнеркәсіп тобына қатысуға жол берілмейді. Қаржыөнеркәсіп тобына қатысушылар арасында тауарлар мен қызметтерді өндіру саласында жұмыс істейтін ұйымдардың, сондай-ақ банктердің немесе өзге де кредиттік ұйымдардың болуы міндетті.

Еншілес шаруашылық қоғамдар мен кәсіпорындар қаржы-өнеркәсіп тобының құрамына өзінің негізгі қоғамымен бірге ғана кіре алады.

Қаржы-кәсіпкерлік тобына қатысушылардың құрамына инвестициялық институттар, мемлекеттік емес зейнетақы және өзге де қорлар, сақтандыру ұйымдары кіруі мүмкін, олардың қатысуы олардың қаржы-өнеркәсіп тобындағы инвестициялық процесті қамтамасыз етудегі рөліне байланысты.

Бүгінде трансұлттық қаржы-кәсіпкерлік топтарының идеясы ТМД елдерінің өнеркәсіпшілері мен басшыларымен қатар, оларды біртұтас экономикалық кеңістікті қалпына келтірудің, бірлескен күш-жігерді ұтымды пайдаланудың жалғыз құралы ретінде, және де, ақырында, бірлесіп өмір сүрудің құралы ретінде қарастырады.

Ұлттық заңнамалық жүйелердегі алшақтықтарға және экономикалардың әртүрлі деңгейлеріне қарамастан және саяси бағдарлардың айырмашылықтарына қарамастан, интеграциялық ресурстар сақталуда, оларды өсіру үшін мүмкіндіктер бар.

Достастық елдерінде мемлекетаралық (трансұлттық) қаржы-өнеркәсіп топтарын қалыптастыру корпорацияларды шетелдік капиталмен басып алуды болдырмаудың қажетті тәсілі болып табылады.

Қаржы-кәсіпкерлік топтарына (өндірістің болуы, ерекше факторлардың болуы) мынадай банк конгломераттары жатады: "Цесна Корпорациясы" АҚ, 329 "Орталық Азия отын-энергетикалық компаниясы" АҚ. Осы қаржы-өнеркәсіп топтары әлемнің өнеркәсіптік дамыған елдерінің әлемдік тәжірибесіне сәйкес ҚҚТ-да болуы тиіс қаржы-өнеркәсіп топтарының барлық қажетті белгілеріне сәйкес келеді.

Еншілес компанияларының, сондай-ақ «Цесна» корпорациясының қызметін басқару құрылымы ірі акционердің құқықтарын іске асыру арқылы стратегиялық шешімдер қабылдауға және қызметтің басым бағыттарын айқындауға негізделеді.

Холдингтердің бас компаниялары еншілес компанияларды басқаруды және бақылауды жүзеге асырады. ҚЖТ шоғырландырылған қаржылық есептілігіне аудиторлық қорытындыға сәйкес бақылау холдингтерде олардың қызметінен пайда алу мақсатында еншілес компаниялардың тікелей немесе жанама қаржылық және шаруашылық саясатын айқындау мүмкіндігінің болуымен айқындалады. ҚҚТ басшылығы өзінің барлық еншілес ұйымдарындағы Директорлар кеңесінің құрамына кіреді.

2011 жылы елдің ірі компанияларының «Эксперт-100-Қазақстан» рейтингінде ОАТЭК 23 орын, «Цесна» Корпорациясы - 27 орын алды.

"Цесна" Корпорациясы Банк секторы-87%, Агробизнес және өзге де қызмет түрлері-12,4% құрайды. «Цеснабанк» АҚ 2019 жылдан – FirstHeartland Jusan Bank деп аталады. Банктің 20 облыстық филиалы және 118 филиалы бар. 2020 жылдың 30 желтоқсанында «First Heartland Jusan Bank» АҚ АТФБанк акцияларының 99,76%-ын сатып алды.

Банк ұлттық Банктің ең төменгі талаптарынан асатын капиталдандыру және өтімділік көрсеткіштеріне ие. Сонымен қатар, ол теңгемен ұзақ мерзімді қаржыландырудың тұрақты базасына ие.

"Цесна-Астық "Концерні" АҚ халықаралық конкурстар мен көрмелердің нәтижелері бойынша өндірілетін өнімнің жоғары сапасы үшін 100-ден астам алтын медаль. Өндірілетін өнімнің 40% - дан астамы экспортқа (Ресей, Грузия, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан, Өзбекстан, Молдова, Ауғанстан, Монғолия, Оңтүстік Корея) жеткізіледі.

"Цесна-Астық" Концерні мемлекеттік Реестр – доминанттарға қызмет түрлері бойынша кіреді: ұн, нан, кебек және құрама жемді Астана қаласының аумағында көтерме саудада өткізу, нарық үлесі 35% - дан астам [3].

АҚ «Орталық-Азиялық отын-энергетикалық компания»

Электр және жылу энергиясын өндіру, беру, бөлу (энергетикалық сектор) (71%) (Павлодарэнерго, Секаэнерго, Астанаэнергообьит). Қаржылық қызметтер (Эксимбанк, "Астана" ЖЗК) 29% - ды алады.

ОААЭК энергетикалық компаниялары жылу энергиясын өндіру, беру, тарату және электр энергиясымен жабдықтау жөніндегі табиғи монополия субъектілерінің мемлекеттік тіркелімінің жергілікті бөлімдеріне енгізілген. Өндірілетін электр энергиясы Солтүстік Қазақстан облысынан басқа, Ақмола және Қазақстанның басқа облыстарында сатылады. Электр энергиясының бір бөлігі Ресейдің Оңтүстік Орал темір жолына жеткізіледі. 330

Мамандардың бағалауы бойынша, Қазақстанның Солтүстігі электр энергиясына деген өзінің ішкі қажеттіліктерін өтеуге ғана емес, сонымен қатар оны экспорттау үшін де, Қазақстанның басқа өңірлеріне жеткізу үшін де әлеуетке ие. Бұл фактор ОАТЭК дамуына қолайлы болып табылады [3].

ҚҚТ - қаржы мекемелеріне өз ресурстарын бөліп қана қоймай, сонымен қатар қарыз алушының оларды пайдалануын біршама тиімді басқаруға мүмкіндік беретін қаржылық және өнеркәсіптік құрылымдардың өзара ісқимылының қарқынды дамып келе жатқан нысаны деп айтуға болады. Екінші жағынан, өнеркәсіптік құрылымдар оның мұқтаждарын икемді және жан-жақты қаржыландыру мен қаржылық қызмет көрсетуді жүзеге асыратын сенімді және тұрақты контрагентті алады.

Өндірістік кешендерді ірілендіру, ауқымды үнемдеу әсерін пайдаланудың барлық үлкен қажеттілігі өндірістік және қаржылық ресурстарды бірыңғай ұйымның қолында шоғырландыруға мәжбүр етеді. Бірақ соңғы он жыл ішінде одан әрі жедел экспансиядан және орталықтандырудан бас тартуға мәжбүр болған халықаралық қаржы-өнеркәсіп топтарының ашы тәжірибесі туралы ұмытуға болмайды. Оларға жалпы ұйымдық құрылымды қайта құрумен қатар менеджменттің қаржылық және маркетингтік аспектілеріне көбірек көңіл бөлуге тура келді. Көптеген мегакорпорациялар қазір еншілес кәсіпорындарға қызметтің үлкен еркіндігін бере отырып, оларды жеке бюджеттер және т. б. бере отырып, жалпы үрдісті ұстанады.

Әдебиеттер тізімі

1. «Предпринимательские объединения: холдинги, финансово-промышленные группы, простые товарищества» В.А. Лаптев 2018 ж.
2. «Теория организации» Б. Мильнер 2015 ж.
3. <http://www.azk.gov.kz/data/filedat/default/AnalizFPG2018.ppt>

Excluded groups

Soboń J.,¹ Gałowska K.²

¹Professor

²Warsaw School of Banking
szwarcowa56@gmail.com

¹JakubAcademiafromParadiżinGorzywWielkopolski, Warsaw

Annotation:several groups among the Polish population have a problem with workplace exclusion. Each of them has a different dominant background of this problem. A study published in 2021 showed that digital exclusion is no longer due to Internet accessibility, as Poland has a low number of points where there is no connection. The number of banned groups is also minor because there are ongoing activities for their mobilization and development. The report about exclusion does not suggest specific actions for any particular groups, but we have decided to give examples.

Keyword: digitalization, excluded groups, digital society,digital exclusion.

The first group facing the exclusion are the aged people. The biggest problem is lack of motivation, and another is lack of competence. They are generally people who are no longer working, so they are not interested to learn something new. A fact is that a strong role in the environment of an older person is played by his family. They have usually never used a computer at work and certainly not the Internet. They have either no knowledge (or very little) of what the Internet has to offer. Usually they watch their loved ones, who spend their time playing games or watching videos, or sometimes shopping. The seniors don't even know that they have the Internet at home or that they can have access to it. They still think it is an expensive thing for a limited social group. They see similar behavior in their peers. Not many of them use the Internet. In Poland, it is possible to order and read prescriptions and tests results via the Internet and make appointments with doctors. Electronic banking is also very well developed, and yet in these two aspects a small number of seniors use online services. It is up to the family and those closest to them to motivate them.

It is obvious that they will not be interested in publishing short videos or playing FIFA, and this is not where their education should begin. It should be explained to them in a nice, warm, but also simple way. We should show them simple applications. We have on the market some that are limited to a minimum of content in order to be accessible to the older people. It is worth educating and motivating the elderly to make them feel part of the digital society.